

Иштерман жылындагы жаш илимпоздордун ийгиликтери

КР Президентинин Жарлыгына ылайык «2013-жыл – Иштерман жылы» деп жарыяланды, т.а. быйыл эмгектин, мээнеттин, андан барып бакубат жашоонун маанисин жарандарыбызга арттыраар жыл. Мамлекет башчы тарабынан атайын жарыяланган Иштерман жылы илимпоздордун илимий ишинде да ийгиликтердин жаралышына үмүт кылат. Качан да болсо, жаны тынч албай эмгектенген адам түбү барып, акыры бир ийгиликке жетишет. Ошондуктан, кыргыздар “көп сүйлөбөй көп иште” же “иштесең тиштейсиң” деген учкул сөздөр менен аты жакшы **иштермандыкты** даңазалап келишкен.

Кыргызстандын илим-изилдөөсүнө анын ичинен педагогиканын өнүгүшүнө өздөрүнүн зор салымдарын кошуп келе жаткан академиктерибиздин, көрүнүктүү окумуштууларыбыздын жолун жолдоп *жаш илим изилдөөчүлөрдүн* мууну өсүп келе жатат.

Эгер мурда докторлук, кандидаттык иштерди эрте коргоого мүмкүн эместей сезилсе, азыр мындай көз караш эскиргенин белгилей кетүү керек.

Акыркы кезде илимде докторлук, кандидаттык диссертация коргогондордун жаш өзгөчөлүгү боюнча өзгөрүүлөрдү байкоого болот.

Мисалы, 2002-2012-жылдар аралыгында коргогон илимпоздордун орточо жаш өзгөчөлүктөрүн алып карасак, акыркы жылдарда улам төмөндөп отурган.

2002-2012-жылдар аралыгындагы 29 жашка чейин коргогон илимдин кандидаттарынын % көрсөткүчтөрү төмөндөгүдөй болгон:

Ал эми 2002-2012-жылдар аралыгында 39 жашка чейин коргогон илимдин докторлорунун % көрсөткүчтөрү төмөндөгүдөй болгон:

Албетте, мындай көрсөткүчтөрдөгү алардын саны аз. Бирок аз болсо да оптимисттик маанай тартуулайт. Себеби илим изилдөөнү улантуу үчүн жаш кадрлардын толукталып туруусу шарт.

Жаш илим изилдөөчүлөрдүн өнүгүүсүнө ар тараптуу колдоолорду көрсөтүү, кеңеш берүү, мүмкүнчүлүккө жараша шарттарды түзүп берүү, көмөктөшүү максатын койгон Кыргыз билим берүү академиясынын Жаш окумуштуулар кеңеши иштейт.

Илим күнүнө жана 2013-жыл “Иштерман жылына” арнап, Жаш окумуштуулар кеңеши “Иштерман жаш илимпоз” аттуу иш чара уюштуруп, ага атайын коноктор, ЖОЖдын өкүлдөрү катышышты.

Кыргыз билим берүү академиясынын Президенти, п.и.д., профессор А.М.Мамытов, Эл мугалими И.Б.Бекбоев, Вице-президенти, ф.и.д., профессор С.О.Байгазиев, п.и.д., проф. м.а. Субанова М.С., п.и.д., доцент Мамбетакунов У.Э., п.и.к., окумуштуу катчы Мурзаibraимова Б.Б., №5 УКГнын мугалими Осеева Д. ж.б.лар куттуктоолорун айтышып, өздөрүнүн ой пикирлерин, сунуштарын, каалоолорун билдиришти.

Мында жаштардын илим-изилдөөчүлүк жана инновациялык активдүүлүгүн, чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн, ошону менен бирге жаш иштерман илимпоздордун эмгектери белгиленди.

Буга байланыштуу КББАнын аспиранттары, изденүүчүлөрү жана мектеп окуучулары учурдагы актуалдуу проблемалар боюнча өздөрүнүн төмөндөгүдөй докладдарын окушту.

1. Жаш окумуштуулар кеңешинин төрайымы, КББАнын лаборатория башчысы, п.и.к. **Ибрайым кызы Айжан** – *«Иштерман жылындагы жаш илимпоздордун ийгиликтери»;*

2. КББАнын изденүүчүсү, КЭУнун ага окутуучусу **Кулуева Ф.** – *«Билим берүү системасындагы Болония процессинин мааниси»;*

3. №5 УКГ 8-кл. окуучусу **Жумабекова А.** – *«Манас – тарыхый инсан»;*

4. Аспирант КАО, ст.преп КНУ им. Ж.Баласагына **Сыдыкова М.Б.** – *«Технология организация самостоятельной работы студентов»;*

5. КББАнын аспиранты, №5 УКГ мугалими **Сапарбаев К.** – "Окуучулардын физикадан алган теориялык билимин практика жүзүндө пайдалануу шарттары";

6. КББАнын аспиранты, **Токомбаева П.Э.** «Химияны окутуу процессинде интеграцияланган сабактын ээлеген орду»;

Презентациялары тиркемеде (Тиркеме – 1, Тиркеме – 2, Тиркеме – 3, Тиркеме – 4, Тиркеме – 5).

Мында жаштардын илим-изилдөөчүлүк жана инновациялык активдүүлүгүн, чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн, ошону менен бирге жаш иштерман илимпоздордун эмгектери белгиленди. Иш чара КББАнын аспиранттарын, мектеп окуучуларын шыктандыруу үчүн улуу окумуштуулардын жазган баалуу китептерин тартуулоо менен жыйынтыкталды.

Бул иш чарада эки нерсеге көңүл бурулду. **Биринчиси**, бул – КББАнын Жаш окумуштуулар кеңешинин жасап жаткан иштери болсо, **экинчиси** «Иштерман жылына» карата Өкмөттүн атайын Жарлыгына (12.02.13. №35-р) ылайык жаш илимпоздордун айрым ийгиликтерин б.а. алардын иштермандыгын белгилөө болду. Аларга кеңирээк токтолууга туура келет.

2007-жылдан тартып Кыргыз билим берүү академиясынын Жаш окумуштуулар кеңешинин атайын жобосу иштелип чыгып, официалдуу иш алып барып келе жаткан, илим-изилдөөчүлөрдүн, илимий кызматкерлердин, аспиранттардын, жаш мугалимдердин (35 жашка чейин) тобунан түзүлгөн коомдук уюм.

Аталган кеңеш аспиранттарга, изденүүчүлөргө, илимий кызматкерлерге, окутуучуларга бир топ иш чараларды: чакан конференцияларды, семинарларды, тренингдерди, жолугушууларды, тегерек үстөлдөрдү ж.б.ларды билим берүүдөгү жана илим изилдөөдөгү актуалдуу проблемалар боюнча өткөрүп келе жатат.

Буга кошумча ЖОЖларда өткөрүлгөн ар түрдүү иш чараларга (конференцияларга, семинарларга, тегерек үстөлдөргө ж.б.) КББАнын жолдомосу менен жаш окумуштуулар барып катышып турушат. Өткөрүлгөн иш чаралар тууралуу аталган кеңештин атынан бир нече жаңылыктар, макалалар КББАнын сайтына жана Кутбилим гезитине жарыяланып келет.

Ушул жерден белгилей кетүүчү нерсе, Жаш окумуштуулар кеңеши КББАнын Аспирантура бөлүмү менен тыгыз иш алып барат. Себеби, Аспирантура бөлүмү Кыргызстандын бардык областтарынын ЖОЖларынан жана жалпы билим берүүчү мектептеринен келген жаш илимпоздор менен жолугушууга, алар менен байланышууга мүмкүнчүлүк түзүп турат.

3

2008-жылдан тартып 2013-жылга чейин Аспирантура бөлүмүнө 18 аспирант, 10 изденүүчү кабыл алынып, илимий изилдөөлөрүн жүргүзүп келе жатышат. Алардын ичинен 2008-жылы 1 докторлук, 2 кандидаттык, 2009-жылы (жок), 2010-жылы (жок), 2011-жылы 2 докторлук, 2012-жылы 2 кандидаттык, кандидаттык эмгектерин коргошуп, 6 жыл ичинде **300** илимдин доктору жана **400** илимдин кандидаты деген илимий даражага ээ болушту. Тилекке каршы 3 аспирант окуудан четтетилген.

Ал эми жаш илим-изилдөөчүлөрдүн иштермандыктарына т.а. жетишкендиктерин, ийгиликтерин айта турган болсок, негизинен аспиранттар, изденүүчүлөр академиянын учурдагы актуалдуу маселелерин чагылдырган, НИР тарабынан бекитилген темаларга шайкеш темалардын үстүнөн иштешет. Алардын айрымдары өздөрүнүн диссертациялары менен бирге КББАнын лабораторияларынын илимий иштерин чогуу изилдеп, экөөнү тең ала иштеп келе жаткан кызматкерлер бар. Алар белгилүү бир жалпы билим берүү мекемелеринде жүргүзүлүүчү апробацияларга, эксперименттерге чогуу катышып келишет.

Ошону менен бирге Республикалык деңгээлде өткөрүлүп жаткан олимпиадаларга, конкурстарга тапшырмаларды түзүп, аларды баалоого катышышышат.

Буга кошумча КББАга келип түшкөн кол жазмаларга: методикалык колдонмолорго, окуу куралдарга, диссертацияларга жаштардын пикири жазылып, сунуштары айтылып, аларды лабораторияларда, кафедраларда талкуулоого катышышат.

Муну менен катар эле USAID, GIZ, АБР, READ ж.у.с. долбоордук иштерде да иш алып барышат жана академиянын коомдук иштерине да активдүү аралашышат.

Алынган сурамжылоого таянсак, ар бир изденүүчүнүн 3төн 15ке чейинки сандагы эмгектери бар. Аларга окуу программалары, окуу колдонмолору, илимий макалалар ж.б. кирет. Алар математиканы, физиканы, информатиканы, химияны, тарыхты, кыргыз тилин, кыргыз адабиятын,

башталгыч билим берүүнү ж.б. окутуунун теориясы жана методикасы боюнча жазылган. Өздөрүнүн диссертациялык иштерин өз убагында жыйынтыктоо алдында турган аспиранттар да жок эмес.

Быйыл, 2013-жылдын апрелинде, И.Арабаев атындагы КМУда болуп өткөн «Физика, математика, информациялык технология илимдеринин жана аларды окутуу технологиясынын учурдагы проблемалары» аттуу Республикалык илимий-практикалык конференцияга Сыдыкова М. жана Ибирайым кызы А. барып катышышып, мыкты доклад окугандыктары үчүн Грамота менен сыйланышты.

2013-ж. июнь айында Жаш окумуштуулар кеңеши менен окуучулардын билим жетишкендиктерин баалоо лабораториясы тарабынан «**Эл-аралык илимий даражалар**» аттуу ачык презентация уюштурулуп, аталган иш чарага АКШнын Кент Штат Университетиндеги Эл-аралык Билим Берүү программасынын жетекчиси жана билим берүүнү башкаруу боюнча PhDсин Мичиган Университетиндеги жактоочусу, профессор Марта Меррилл чакырылып, ал өзүнүн Эл аралык илимий даражалар боюнча докладдын окуп берип, тажрыйбасы менен бөлүштү.

Андан соң КР Билим берүү жана илим министрлигинин жалпы билим берүү уюмдарынын 9-11-класстарынын окуучулары үчүн «**Илим күнүн**» белгилөө боюнча буйругуна ылайык «Илим жумалыгы» уюштурулуп, ага А.Каниметов ат. №1-гимназия-интернаттын, №5 Улуттук компьютердик гимназиянын, №58 орто мектептин, №68 ОТКГ мектебинин, А.Сыдыков ат. №72-орто мектептин окуучулары, мугалимдери келип катышышты.

Бул жерден баса белгилей турган нерсе, окуучу-илимпоздор менен да кеңештин байланышы бар. Алар Казакстандын Түркстан шаарында өткөн «**Түрк дүйнөсү: Түркстан жериндеги курултай**» аттуу курултайга барып катышышып, байгелүү орундарды ээлеп келишкен. Алар: Т.Зайырбек кызы, А.Жумабекова, М.Акматалиева, Д.Кудайбергенов. Бул окуучуларыбыздын макалаларынын жыйнактары чыккан.

Бул *бир жагынан* жаш окумуштууларыбыздын өздөрүнүн тажрыйба топтоп, педагогикалык жактан өнүгүү интеллектисине ээ болуп жаткандыгынан кабар берип турса, *экинчи* бир жагы сырткы т.а. жалпы билим берүүчү мектептер, жогорку окуу жайлар, коомдук уюмдар менен байланышта экендигин көрүүгө болот, ал эми *үчүнчү бир жагынан алып карасак* жаштардын КББАнын Борборлорунун, лабораторияларынын, кафедраларынын аткарып жаткан иштерине, педагогиканын өнүгүшүнө кошуп жаткан салымдары деп билсек болот.

Албетте, жогорудагыдай жетишкендиктер менен бирге бир топ маселелер бар. Алардын эң негизгиси эле: 1) илим-изилдөөгө жаштардын тартылышынын аздыгы жана 2) диссертациялардын өз учурунда корголбогондуктары.

Булардын себептерин сурамжылоодо төмөндөгүлөр белгилүү болду:

✓ айрым жаш изденүүчүлөр өздөрүнүн изилдөө багытын так аныктай алышпагандыгы, анын себеби жетекчилеринен, окумуштуулардан өз убагында консультация, кеңеш алышпагандыктары болду;

- ✓ диссертациянын теориялык бөлүгүн жазгандары менен эксперимент жүргүзүүгө келгенде анын максатын коё алышпагандыгы жана статистикалык маалыматтар менен иштөө компетенцияларынын жоктугу;
- ✓ жаштардын 2-3 жерлерде иштешкендиги, айлык-маянанын аздыгы;
- ✓ чет элдик тажрыйбаларды алууга, эмгектерди жарыялоого шарттардын жоктугу;
- ✓ турак-жай ж.у.с. маселелерди белгилешти.

Бирок, үстүбүздөгү жыл Иштерман жылы болуп жарыялангандыктан жаштар эч тоскоолдуктарга карабай, иштерман дегендин артында бакубат жашоо, туруктуу өнүгүү жатаарын белгилегенибиз жөндүү.

Жыйынтыктап келсек, илим – бул изденүүчүдөн өзгөчө ишмердик сапаттарын талап кылган татаал процесс, ошондуктан илим-изилдөө ишине каалаган эле адис тартыла бербейт. Ошондой болсо да, ошол илим-изилдөөгө жаңыдан гана аралашып, бардык кыйынчылыктарды өзүнүн ишмердүүлүгү аркылуу иш жүзүнө ашырууга далалат кылган жаш илимпоздорго жогорудагыдай айрым маселелер оңунан чечилсе эч ашыкча болбос эле.

Албетте, мындай маселелерди Жаш окумуштуулар кеңешинин күчү менен чечүүгө кыйын. Буга жогорку окуу жайлардын, илимий мекемелердин министрликтин жетекчилери тарабынан колдоолор керек.

Акырында айта турган нерсе, **жаштар** – булар өнүгүүгө гана умтулган, энергияга бай, позитивдүү ой жүгүртө билген, жаңы жетишкендиктерди ийкемдүү кабыл ала алган, социалдык, интеллектуалдык жана чыгармачылык чөйрөлөргө ишти ишеним менен алып кете алган коомдун бир бөлүгү.

Ал эми **жаш илим-изилдөөчүлөр** – булар өлкөнүн келечегин көрө билген, улуттук коопсуздуктун алдын ала алган, ар тараптуу жетишкендиктер менен дүйнөлүк атаандаштыкка жөндөмдүүлүктү камсыздай алган коомдун интеллектуалдуу бөлүгү.

Элибиз бекеринен «**70 жылда жер жаңы 50 жылда эл жаңы**» деп айтышпаса керек. Азыркы улуу педагог-окумуштууларыбыздын, академиктерибиздин, чыгаан илимпоздорубуздун жолун улап, алардын атын өчүрбөй шакирти катары ишин улантып алып кетүүчү 50 жылдан кийинки академиктер, профессорлор же жөн гана устаттар булар – БҮГҮНКҮ ИШТЕРМАН ЖАШТАР.

Кыргыз билим берүү академиясынын Жаш окумуштуулар кеңешинин төрайымы, Технология жана искусство лабораториясынын башчысы, педагогика илимдеринин кандидаты Ибирайым кызы Айжан